

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ *

Η σχέση του ανθρώπου με τα δένδρα είναι πολύ παλιά. Η στενή αυτή σχέση δημιούργησε αρχέτυπα και σύμβολα που εμφανίζονται στη μυθολογία, την ιστορία, μέχρι και σήμερα. Η δρυς ήταν το σύμβολο του Διός, από φύλλα δρυός το χρυσό στεφάνι στον τάφο του Φιλίππου, φύλλα δρυός στα πέτα των στρατηγών, σήμερα.

Δένδρα καθόριζαν το χώρο σπουδαιών εκδηλώσεων, όπως η λατρεία μέσα σε ιερά άλση. Κάτω από μία δρυ εγκαταστάθηκε το μαντείο της Δωδώνης. Το θρόισμα των φύλλων ήταν ο χρησμός που τον ερμήνευαν οι αρμόδιοι ιερείς. Το πρώτο μικρό κτίσμα έγινε αργότερα για την απόθεση των αναθημάτων.

Όταν οι άνθρωποι διαμόρφωσαν τους δικούς τους χώρους, μετέφεραν σ' αυτούς δένδρα. Η πιο παλιά αρχαιολογική μαρτυρία είναι στις Δυτικές Θήβες. Η βασίλισσα Χατσεψούτ, ως επιστέγασμα του ανοικοδομητικού της έργου ανήγειρε μεγάλο ναό-τάφο στην πετρώδη και ξηρή κοιλάδα Ντάιρ αλ Μπάκρι και κόσμησε το προαύλιο του με δένδρα που μετέφερε δια θαλάσσης από την ανατολική ακτή της Αφρικής. Τα δένδρα αυτά φυτεύτηκαν σε λάκκους, που διαμορφώθηκαν στον βράχο, μαζί με το σύστημα αγωγών για την άρδυσή τους. Με την ίδια τεχνική έγινε πάρκο 16 στρεμμάτων γύρω από το ναό του Ασσούρ, θεού της βλάστησης και της γονιμότητας, στην ομώνυμη πόλη στον Τίγρη, (7^{ος} αι. π.Χ.) πάνω σε βραχώδη οχυρό λόφο.

Στην αρχαία Αθήνα, γύρω από το βωμό των δώδεκα θεών, βόρεια της Αγοράς, υπήρχε τεχνητά αρδευόμενο άλσος από δάφνες και ελιές. Κατά τον Κίμωνα (506 - 449 π.Χ.) όπως αναφέρει ο βιογράφος του Πλούταρχος ο Χαιρωνεύς, στην αγορά των Αθηνών υπήρχαν δύο σειρές πλατάνων, καθώς και διάσπαρτα δένδρα, που σηματοδοτούσαν θέσεις δραστηριοτήτων. Σε συγκεκριμένο δένδρο οι συζητήσεις, σε άλλο οι συναντήσεις γνωριμίας, κάτω από μία λεύκα «τα εύρισκαν» οι φοροεισπράκτορες.

Στη Ρώμη το πράσινο είχε ανάλογη δομή και λειτουργίες, εμφανίστηκαν όμως και αλέες στη διαδρομή ιερών πομπών, καθώς και κήποι αναψυχής σε επαύλεις έξω από την πόλη.

Το μεσαίωνα γίνονται δενδροφυτεύσεις σε μοναστήρια, εκκλησίες, κεντρικές πλατείες πόλεων, καθώς και σε ιδιωτικούς κήπους αρχόντων και ευγενών, ενώ από την Αναγέννηση αρχίζει στην Ιταλία η κατασκευή μεγάλων πάρκων.

Τον 17^ο αι. μεσουρανή η τέχνη των πάρκων (εποχή του Μπαρόκ) που ήδη έχει περάσει από την Ιταλία στη Γαλλία και την Αγγλία και αναπτύχθηκαν οι εθνικές σχολές σχεδιασμού (στυλ). Οι κήποι αυτοί ήταν περιφραγμένοι και περιέβαλλαν ανάκτορα, μέγαρα και πύργους. Σταδιακά, άνοιξαν στο κοινό. Κατ' αναλογία και ο Εθνικός Κήπος, που άρχισε να κατασκευάζεται το 1839, σε έκταση 175 στρεμμάτων, άνοιξε στο κοινό μετά το 1913. Την ίδια εποχή, στις νέες πόλεις που έκτιζαν ηγεμόνες και αυτοκράτορες, κατασκευάζονταν φαρδιές λεωφόροι με δενδροστοιχίες.

Μέχρι αυτή την εποχή, στο τμήμα της πόλης που ζούσε ο κοινός άνθρωπος, η δόμηση ήταν πολύ πυκνή και οι δρόμοι στενοί χωρίς δενδροστοιχίες και κήπους. Την οργανωμένη φύτευση δένδρων και θάμνων τη συναντάμε για πλέον των 3.000 ετών σε τάφους, ιερούς χώρους, παλάτια (με ελάχιστες εξαιρέσεις π.χ. Αγορά της Αθήνας). Η αρχιτεκτονική χρήση του πρασίνου εμφανίζεται από την αρχή και συμπληρώνει τα οικοδομικά έργα, ενώ γίνεται και πολεοδομική χρήση. Είχε κάποιες λειτουργίες το πράσινο στην πόλη μέχρι τον 17^ο αι.; Ναι, το ήξεραν, το αγαπούσαν και το χρησιμοποιούσαν, μάλλον για όλους τους παραπάνω λόγους, όταν τους το επέτρεπε ο χώρος και τα μέσα. Περιβαλλοντικά προβλήματα δεν υπήρχαν, οι πόλεις ήταν μικρές, οι τεχνολογίες μαλακές και η ύπαιθρος προσιτή.

* www.ekke.gr Άρθρο του Δασολόγου κ. Κ. Καϊκή, Διευθυντή Δημοτικού Οργανισμού Περιβάλλοντος

Τον 19^ο αι. γίνονται σοβαρές αλλαγές, καθώς οι κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και μορφωτικές συνθήκες βελτιώθηκαν. Ορισμένες πόλεις μεγάλωσαν πολύ και η ύπαιθρος δεν ήταν πλέον προσιτή, ενώ οι συνθήκες υγιεινής μάλλον χειροτέρεψαν. Δημιουργείται το αίτημα υπαίθριας αναψυχής, μέσα στην πόλη, για όλους τους κατοίκους. Στο Παρίσι, το 1852, παραχωρείται στον Δήμο το δάσος της Βουλώνης, επιφάνειας 8.000 στρεμμάτων, που το διαρρυθμίζει σε πάρκο για την ψυχαγωγία του κοινού. Τμήμα του μένει έξω από κάθε διαχείριση και παρέμβαση, τα δένδρα του αφήνονται να σαπίζουν, να πέφτουν, να αναγεννώνται μόνα τους, ώστε να δημιουργούνται μικροτοπία για τους ζωγράφους. Στη Νέα Υόρκη, με πρωτοβουλία διανοουμένων, ορίζεται χώρος στο κέντρο του Μανχάταν, επιφάνειας 3.500 στρεμμάτων, για δημιουργία πάρκου αναψυχής. Τα έργα διαμόρφωσης άρχισαν το 1857 και ολοκληρώθηκαν το 1876. Είναι το γνωστό Σέντραλ Πάρκ, υπόδειγμα, μέχρι σήμερα, δομής και λειτουργίας. Πώς λειτούργησαν μέσα στην πόλη οι συγκεκριμένοι χώροι πρασίνου αλλά και άλλοι ανάλογοι που οργανώθηκαν και σε άλλες μεγάλες πόλεις; Παρέχοντας τη δυνατότητα υπαίθριας ψυχαγωγίας σε όλους τους κατοίκους των μεγάλων αυτών πόλεων, που ήταν και το αίτημα της εποχής.

Αντίστοιχα στην Ελλάδα, ήδη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, ξεκίνησαν κάποιες απόπειρες προκειμένου να σχεδιαστεί σωστά και μακροπρόθεσμα η ανάπτυξη των νέων ελληνικών πόλεων. Όμως οι απόπειρες αυτές, καθώς και οι περισσότερες που ακολούθησαν, δεν ευοδώθηκαν διότι συνάντησαν ένα «ανυπέρβλητο» εμπόδιο: τη σθεναρή αντίσταση των μεγαλοϊδιοκτητών στην απαλλοτρίωση των περιουσιών τους. Οι θιγόμενοι πέτυχαν να ματαιώσουν κάθε προσπάθεια ορθής πολεοδομικής ανάπτυξης προκειμένου να διασφαλίσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα. Έτσι ο χωροταξικός σχεδιασμός αναπτύχθηκε κατά κανόνα με βάση το ατομικό όφελος και όχι το κοινωνικό. Οι δρόμοι στένεψαν, τα πάρκα και οι πλατείες περιορίστηκαν, οι κοινόχρηστοι χώροι καταργήθηκαν.

Ειδικά για την Θεσσαλονίκη χάθηκε ανεπιστρεπτή η μεγάλη ευκαιρία που της δόθηκε να αναπτυχθεί μετά την πυρκαγιά του 1917. Κάτι ανάλογο είχε συμβεί έναν αιώνα νωρίτερα το 1834 και με την Αθήνα και το πολεοδομικό σχέδιο των Κλεάνθη και Σάουμπερτ, που ουσιαστικά ποτέ δεν εφαρμόστηκε. Έτσι οι επεκτάσεις των πόλεων έγιναν ανοργάνωτα, χωρίς πολεοδομικό σχεδιασμό και με εκτεταμένη αυθαίρετη δόμηση, με αποτέλεσμα να περιοριστούν στο ελάχιστο οι κοινόχρηστοι χώροι και να αγνοηθεί η ανάπτυξη ζωνών πρασίνου. Η κερδοσκοπία της γης που ευνοήθηκε με το κακό οικοδομικό σύστημα που επέτρεπε την πυκνή δόμηση, ο τρόπος παραγωγής των κτιρίων μέσω της αντιπαροχής και έλλειψη πρόνοιας ανάπτυξης επαρκών ελεύθερων δημόσιων χώρων, στέρησαν τα μεγάλα αστικά κέντρα από το φυσικό τους περιβάλλον.

Οι ελληνικές πόλεις, στις οποίες συγκεντρώθηκε το μέγιστο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας το πράσινο εθεωρείτο απαραίτητο, για λόγους κυρίως αισθητικούς και με το κριτήριο αυτό γινόταν και γίνεται ακόμα η χωροθέτηση και η σύνθεσή του. Κατά κανόνα όμως παραλείπεται θεωρούμενο ως πολυτέλεια.